

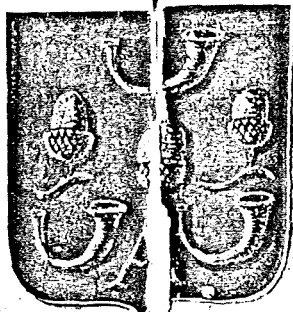
RANB	Prov. Best.	4307	STONEGATEP PLAATS EN NR. 91.1.1-2.4	AFGEBEELD PLAATS EN NR. Eigendom Stichting BRABANTS HEEM		
DATUM: 1838 jan. 8 (=1839)		ZEGEL VAN Aalst				
		FUNCTIE				
		RANDESCRIFT * S' SCABINORVM. DE. AELST				
		ZEGELCLAUSULE				
		VOORSTELLING				
MATERIAAL L	KLEUR R	VORM R	MAAT 3,3	STAAT g	BEVESTIGING o	CONTRAZEGE -

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelven verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij

dezen de Gemeente van Aalst:

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

*Lijnde van lazuur, beladen met
in en points de letter A,*

*drie bikkels en versels van drie Sooms
alles van goud.*

Gedaan in 'SRAVENHAGE den 21sten July 1817.

Mr. L. J. G. J. van der ...

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD,

De Wacker van ... Secretaris.

Schepenbank

Zoals hiervoor reeds is beschreven, is er in Aalst in 1325 sprake van een gericht van de heer van Horne en van de abt van Echternach, in 1326 echter nog slechts van de heer van Horne. De schepenbank, die in 1452 bestaat uit 7 schepenen (Van Rooij III, regest 1096), wordt voor het eerst genoemd op 10 januari 1394 (RAA 7,15; Byl, 247 geeft als vroegste jaar 1415; een schepenbrief van 15 januari 1461 in RAE 37,44 verso). De schout - waarover hiervoor al een en ander is meegedeeld - was de vertegenwoordiger van de heer ter plaatse en onder Jan van Cuijk hadden Waalre, Valkenswaard en Aalst één schout. De schout zette partijen "op't (of) in't naest genecht oft dingensdach" (RAA 7,13-13 verso, dd. 1492) en in het "gebannen gedinghe" wezen schepenen vonnis (RAA 7,15, dd. 1492).

De dingbank van Aalst behoorde tot het kwartier van Kempenland, ook al is dit niet altijd even duidelijk (Kerremans, 41) en wijst bijvoorbeeld het wapen van de familie Van Aalst in de richting van Peelland (Hs Brock; Rietstap, Wapens Ned. adel, 281). De schepenbank gaat te hoofde in 's-Hertogenbosch (1415) (Byl, 151 en 247). Een eigen maat wordt genoemd vanaf 1412 (BP 1187, 362).

Opvallend in de oudere stukken is, dat Aalst in feite uit twee kernen bestaat. In 1485 oorkonden schepenen van Aalst, dat zij tesamen met de kerkmeesters, H. Geestmeesters en met de "meeste dele van den gebueren ende ingesetenen 's dorps van Aelst ende Eghenroede" een deel van de gemene gronden hebben verkocht (RAA 7,2-2 verso). Genoemd Egenrode onder Aalst komt in 1401 voor als "in villa de Eghenrode" (BP 1182, 243). Egenrode en Aalst zijn van elkaar gescheiden door de Tongelreep, die al in een vroeg stadium haar loop heeft verlegd (in 1429 is sprake van de oude en nieuwe Tongelreep in Egenrode, BP 1199, 239). De visserij in de Tongelreep is in particuliere hand (BP 1195, 77 en BF 1469/1470, 492). De eerder genoemde Grootdonk moet ook bij de Tongelreep worden gezocht (BP 1195, 77), terwijl ook de eerder genoemde hoeve Beerwinkel in Egenrode heeft gelegen (BP 1230, 282 verso). Dat oorspronkelijk Egenrode de belangrijkste kern van Aalst is geweest blijkt uit het feit, dat de oudste kerk van Aalst onder Egenrode moet hebben gelegen, daar in 1469 en 1492 sprake is van "den ouden kerchor" op Eghenrode (BP 1239, 178 en RAA 7,16), terwijl in Egenrode een molen op de Tongelreep heeft gelegen, daar in 1453 sprake is van een beemd "die moetenstat" in Eghenrode aan die Tongreep (BP 1453/1454, 34 verso). De grens tussen beide kernen - de Tongelreep - kan oorspronkelijk de grens tussen Kempen- en Peelland hebben uitgemaakt.

Het rechterlijk archief van de schepenbank van Aalst vangt thans in 1489 aan (RAA 7) - RAA 6 blijkt een protocol van Waalre te zijn - wat verklaarbaar is omdat het archief van het dorp in 1486 door de Arembergers is "verquist gheroeft of ontvreemt" (RAA 7,2 verso en 4).

Het zegel van de schepenbank heeft in de loop der tijd veranderingen ondergaan. De oudst bekende exemplaren hangen aan oorkonden van schepenen van Aalst van 12 oktober 1452 (Van Rooij III, regest 1096) en 29 augustus 1540 (KANB, Collectie aanwinsten 1975, supplement 1, ex Bergeijk RA 30). Dit zegel, vermoedelijk vervaardigd tussen 1326 en 1368, vertoont binnen het randschrift "Sigillum scabinorum de Aelst" een schild met een barensteel, waarin drie horens (2,1) en de letter A onder de onderste horens (= wapen Van Horne-Perwijs). In 1591 wordt een nieuw stempel gesneden met het randschrift "S: Scabinorum de Aelst" en een wapenschild met drie eikels (2,1) en drie horens (1,2) en onder de onderste eikel de letter A (afgebeeld in Taxandria 1932, 229 en 1907, 243). Waarschijnlijk is het stempel van dit zegel verloren gegaan, daar dit is vervangen door een grof gesneden exemplaar zonder het genoemde jaartal (Taxandria 1932, 229; Beschrijving Ned. gemeentezegels, 1), dat de gemeente Aalst nog in de 19e eeuw gebruikt en als basis heeft gediend voor het gemeentewapen. Het randschrift van dit zegel luidt: S + SCABINORVM + DE + AELST.

Het wapen van de gemeente Aalst wordt bij besluit van de Hoge Raad van Adel op 16 juli 1817 "goedgekeurd" en is geheel gebaseerd op het laatst-gebruikte zegel van de schepenbank: zijnde van lazuur beladen met drie eikels en vergezeld van drie horens en en pointe de letter A, alles van goud (RANB, PG 1689; gekleurd exemplaar in RANB, CvV 3835).

Voerde het oudste wapen het schild van de familie Van Horne-Perwijs, in 1591 wordt dit schild gecombineerd met dat van de familie Van der Clusen: in zwart drie gestengelde en gebladerde eikels, de stengels omlaag, alles van goud (2,1) (Rietstap, Wapens Ned.adel, 311-312; Hs.Brock; vgl. De Cantillon). Beide wapens zijn - ter onderscheiding van dat van Waalre-Valkenswaard - voorzien van de letter A(alst).

De familie wapen van Waalre,
Valkenswaard & Aalst

Tasandria 39 (1932)

door J. P. W. A. F. F. (begin 201)

229

aten, is den 15^{den}
verschillende zijner
hetgeen mogelijk
Aalst geschied is.
achtereenvolgens
oonvorst, Van
hotelmans ge-
redenen niet van
n den hertog van
ni 1551 door aan-
rec vander
bevestigd werd.¹⁾
on in Waalre en
tellen, waarvan de
r 1609 dateert.²⁾
ongeveer hetzelfde
t wapen is thans
oofdzaak dat der
e het laatste ge-
e eikels, gesteeld

afb. 3.

Aalst, waarover
in goud met een
t: sigillum scabi-

Juten in Taxandria XV
an dien naam, in 1572

norum in Waelre et Weerd (zie afb. 3). Dit zegel is tot
minstens 1805 in gebruik gebleven en het stempel be-
vindt zich nog op het raadhuis van Waalre.¹⁾

Ook van het aangrenzende dorp Aalst heeft een ge-
deelte tot het patrimonium van St. Willibrord behoord.
Het was zelfstandig, behoudens dat zijne heerlijkheid tot
het jaar 1721 in dezelfde handen gebleven is als die van
Waalre en Valkenswaard, welke personeele band uit zijn
schepenzegel blijkt. Hoewel de bank reeds in 1440 be-
stond,²⁾ is het oudstbekende zegel in 1591 gesneden,
waarvan de afbeelding sub 4 volgt. Binnen een cirkel
is een schild geplaatst met de
wapenteekens der families
Van Hoerne en Van der
Clusen, de horen en de
eikel, op ongewone wijze ge-
combineerd. In den schildvoet
bevindt zich het eigen sym-
bool van Aalst, zijnde een
gothieke hoofdletter A. Naast
het schild ziet men ter weers-
zijden eenig onverschillig or-
nament en er boven het jaartal 1591. Het omschrift
luit: S. scabinorum de Aelst. Op een onbekend tijd-
stip is dit stempel door een nieuw vervangen, dat slechts
de vergroefde kopie ervan is, zoodat het de moeite niet
loont er eene afbeelding van te geven, en waarvan alleen
het jaartal ontbreekt. Waarschijnlijk is dit stempel, dat
nog ten raadhuis bewaard wordt, zooals dat van Waalre
en Valkenswaard tot het eind der 18de eeuw of later in
gebruik gebleven.

afb. 4.

Op 24 Dec. 1814 verscheen een Souverein Besluit,

tevens drossaard van Cranenburg, welks baronnen als wapen voerden: van zilver
met drie horens van keel, maar tusschen dit wapen en den horen uit het zegel
van Waalre lijkt mij geen verband te bestaan.

1) Het zegel komt o. a. voor op eene acte van het jaar 1805, bewaard in het
oud-archief der gemeente Halsteren.

2) Het schepenbanks-archief van Aalst vangt thans nog in 1440 aan.

Van der Clusen (J. C. A. Juten) p. 223-224.

1) Nuytrecht, eerste heer v Waalre enz.

x Maria Berkmans

2) Ghytrecht, zoon v zijn broer Jan

x Maria v Nuytrecht alias v Weerdubghe

[enz.; niet beelden]

het tweede en derde van Lazuur, beladen met drie zespuntige sterren, staand twee en een, en coeur een schild van goud, agter het schild den tak eens booms en vastgehouden door St. Willebrordus, alles van goud." Men merke op, dat de eikels dus veranderd zijn in burchten en bovendien op de officiële afbeelding, die sub 5 hierbij gaat, dat de scheidingslijn tot een bijzondere figuur verheven en de horen van het hartschild in een leeuw omgetooverd is.

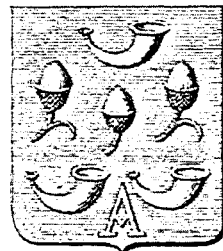
Valkenswaard maakte het nog erger. Hoewel het dorp eerst sedert 20 jaren onafhankelijk was, laat staan een eigen wapen bezeten had, schreef zijn bestuur, dat het

afb. 6.

„oud wapen der gemeente, verbeelden de St. Nicolaas in bisschoppelijk gewaad, verloren geraakt zijnde", het in plaats daarvan verzocht te mogen voeren een gekroonden valk, zinspelende op den naam Valkenswaard en op de Valkenjacht, door de ingezetenen uitgeoefend wordende. De Hooge Raad wenschte evenwel aan het verleden vast te houden en verleende dus een wapen, „zijnde een schild van Lazuur, beladen met het beeld van St. Nicolaas van goud". Dit wapen is als no. 6 hierboven afgebeeld.

Wat de gemeente Aalst gedaan heeft, is niet juist meer bekend, maar zoveel is zeker, dat het wapen van hare schepenenbank of althans de figuur, welke daarvan den schijn had, bij besluit van den Hoogen Raad van Adel dd. 16 Juli 1817 „goedgekeurd" is onder de navolgende beschrijving: „zijnde van Lazuur beladen met drie eikels en verzeld met drie hoorns en en pointe de letter A, alles van goud". (Zie afb. 7.)

afb. 7.

Het behoeft geen betoog, dat in deze wapens fouten schuilen; van welke de eigenaardigste is, dat de Hooge Raad de kleuren willekeurig heeft bedacht. De overgezonden zegels vertoonden uitteraard geene kleuren, ook niet door arceering en waarschijnlijk heeft het „wapen” van Aalst nimmer kleur bekend. Bij gebreke daarvan en van voldoende kennis, voor zoover het familiewapen Van der Clusen betrof, paste de Hooge Raad de Rijkskleuren toe.

M. i. behoeft met deze gebrekkige wapens thans geen genoegen meer genomen te worden. Bovendien zijn de gemeenten Waalre en Aalst sinds dien tot eene nieuwe gecombineerd, welke dus een nieuw wapen behoeft. Onder deze omstandigheden is het wenschelijk, dat aan de nieuwe gemeente een wapen verleend wordt, dat, zooveel mogelijk bij de jongste schepenzegels aansluitend, zowel St. Willibrord, die van beide territoiren de grondheer was, als het wapen uit het schepenzegel van Waalre en Valkenswaard, in hoofdzaak dat der familie Van der Clusen, en dat van Aalst bevat. Wellicht blijft nog plaats voor de boomen of takken van Waalre, hoewel de overweging, dat de beteekenis daarvan niet vaststaat en het mogelijk slechts versieringsmotieven zijn, zich hiertegen verzet. Dergelijke boomen of takken bevat ook het schepenzegel van Heesch. Mogelijk zijn het symbolen van gemeentelijke autonomie. De kleuren zouden, afgezien van het wapen der Van der Clusen en zijn hartschild de landskleuren van Brabant kunnen zijn, zijnde rood en wit, zooals ik in voorgaande artikelen reeds meer dan eens betoogd heb.

Wat Valkenswaard betreft, zou, indien deze gemeente tot eene herziening van haar wapen wilde geraken, met eene verwisseling voor de landskleuren van Brabant kunnen volstaan worden. Daarbij zou het goed zijn, dat St. Willibrord meer liturgisch werd aangekleed, de drie kinderen niet langer op den rand der tobbe behoefden in evenwicht te staan en de losse grond onder het beeld

verwijderd werd. van Valkenswaard te vervullen en heilige gezeten, to om hare valker laatste beoefenaar nog binnen hare den eisch der h de valk werd a en met een kap.

Het is mij een te 's Hertogenbosch historische bijzon dank te zeggen tegenwoordige c van Waalre, me zich onledig ho

's Hertogenbosch.

DE I

In jaarg. 19 overzicht van d kan ik uit een k 1817 door Not

nog enkele geg De op blz. Baptista Be opgesomd, uitg

Het stuk spr met Johannes dat no. 4 Mari leden zijn. Log

Bosson de naam

verwijderd werd. Zelfs ware er dan reden om den wensch van Valkenswaard, voor meer dan een eeuw geuit, alsnog te vervullen en het zijn valk, aan de rechterhand van heilige gezeten, te gunnen. Valkenswaard was vroeger den om hare valkeniers in geheel Europa bekend en de laatste beoefenaar van dat edele handwerk woont zelfs nog binnen hare grenzen. Het zou dus niet alleen naar den eisch der heraldiek zijn, maar ook terecht, indien de valk werd afgebeeld met ringen rondom de pooten en met een kapje over den kop.

Het is mij een genoegen den heer G. Bannenberg te 's Hertogenbosch, die mij voor deze studie verschillende historische bijzonderheden en data van zegels verschaft, dank te zeggen. Het ware te betreuren, indien zijne tegenwoordige drukke werkzaamheden de geschiedenis van Waalre, met het schrijven waarvan hij sinds jaren zich onledig houdt, in de pen zou doen blijven.

's Hertogenbosch Juli 1932,

J. P. W. A. SMIT.

DE DOKTERS-FAMILIE BEELS.

In jaarg. 1926 gaf Jac. Heeren een schematisch overzicht van de familie Beels. Als aanvulling daarvan kan ik uit een klad transportbrief, opgemaakt 18 Februari 1817 door Notaris Abraham de Bosson te *Wouw*, nog enkele gegevens meer verschaffen.

De op blz. 187 genoemde kinderen van Joannes Baptista Beels met Anna Catharina Muts, worden opgesomd, uitgezonderd no. 3 of 4 en no. 5.

Het stuk spreekt van Maria Anna Beels, gehuwd met Johannes Albertus Bats (dat zou dus no. 3 zijn) zoodat no. 4 Maria Anna Dymphna, dan in 1817 zou overleden zijn. Logischer is het aan te nemen dat notaris de Bosson de naam Dymphna wegliefte en no. 3 overleden was.

[terug](#)

Waalre in Beeld gedeelte Aalst

24. Het oude gemeentewapen van Aalst

Aan de voorzijde van het voormalige raadhuis van de gemeente Aalst, waarin nu De Gouverneur is gevestigd, is het gemeentewapen van Aalst aangebracht, zoals dat tot 1923 is gebruikt. Dit wapen ligt ten grondslag aan het oudste zegel dat bekend is. Een dergelijk zegel werd door de plaatselijke overheid gebruikt om in was te drukken en werd onder een oorkonde gehangen of er werd een enveloppe mee verzegeld.

Het eerste zegel dateert van 1452. Het werd gebruikt door de schepbank van Aalst en bevatte de tekst *sigillum scabinorum de aelst*. In het midden van het zegel was afgebeeld een barensteel (een smalle dwarsbalk bovenin) met daaraan drie horens - afkomstig van het geslacht Van Home, eens bezitter van de heerlijkheden Boxtel, Eindhoven, Heeze, Leende, Waalre, Valkenswaard, Loon op Zand enz., maar ook bezitter van Aalst, terwijl onderin (in de schildvoet) de letter A was opgenomen.

Volgens een artikel in het boek *Kroniek van de Kempen deel 7* van 1981 werd in 1591 een nieuw stempel gesneden met het randschrift *s:scabinorum de aelst*. Daarbinnen waren de drie horens weer te zien, gecombineerd met drie eikels, afkomstig van het wapen van het geslacht Van der Clusen dat eveneens in het verleden over Aalst had geregeerd. De letter A van Aalst was in het blazoen blijven staan. Ook het jaartal 1591 was in het zegel verwerkt.

Dit zegel moet verloren gegaan zijn, want in het begin van de negentiende eeuw werd een grover gesneden exemplaar gebruikt.

De Hoge Raad van Adel plaatste in 1815 een advertentie waarin werd aangegeven dat elke gemeente een vast wapen moest gaan voeren. De gemeenteraad van Aalst meldde op 26 oktober van dat jaar dat het gewenst was het wapen dat nog steeds in gebruik was, te mogen handhaven. Op 16 juli 1817 kreeg Aalst bevestiging van het wapen: Drie eikels en drie hoorns in goud op een veld van azuur met 'en pointe' (onder in de punt) de letter A, eveneens in azuur.

Bij de samenvoeging van de gemeenten Aalst en Waalre kwam dit wapen te vervallen.

Gelukkig is het in Aalst bij De Gouverneur nog altijd zichtbaar. Maar ook in de raadszaal van het huidige gemeentehuis hangt het laatste originele gemeentewapen van Aalst nog in een 'gouden' lijst, naast het vorige wapen van de nieuwe gemeente Waalre.

[naar boven](#)